

Holocaust bestial

El sud-africà
J. M. Coetzee,
que rebia la setmana
passada el premi Nobel
de literatura,
publica un llibre xocant,
on els animals
de sacrifici són
com les víctimes dels
camps de concentració.
I diu: "La novel·la està
morta, la nostra és
una època de puces".

Com atribuir un valor a la vida d'un pollastre, en contrast amb el desig de trobar-se'l rostit en el plat? Com considerar la vida d'una rabosa anglesa o d'un bou de toreig, i respectar les arrels de les tradicions culturals? Aquestes són preguntes a les quals rarament la literatura respon, però el premi Nobel d'aquest any, J. M. Coetzee, les ha posades al centre del seu darrer treball literari, *Elizabeth Costello* (que s'editarà pròximament). El llibre, una vertadera antinovel·la, provoca admiració i, al mateix temps, polèmiques, en l'atenta avaluació que li reserva la crítica americana.

Ningú no posa en dubte el talent, tots admiren el llenguatge sec i contundent, i les qualitats morals de l'escriptor sud-africà (sobre el qual continuen plovent reconeixements internacionals, des del premi Booker, guanyat dues vegades, fins al Jerusalem Prize, passant pel Prix Étranger Femina). L'objecte de la lluita és la distància exacta entre l'autor i el seu *alter ego*, és a dir, el personatge que dóna nom a la novel·la. Segons alguns, aquest dispositiu literari (el doble) permet a Coetzee presentar tesis extremistes sense assumir-ne la responsabilitat en primera persona. Tanmateix, si considerem que el coratge intel·lectual ha marcat tota la carrera de Coetzee, sembla impossible que de sobte haja triat amagar-se darrere d'un personatge construït de manera evident a imatge i semblança seua. Allò que més sorprèn d'aquesta novel·la extravagant per a paladars fins és el deliberat forçament del límit extrem en què narrativa i assaig con-

vergeixen. Si un autor com W. G. Sebals ha assentat les bases d'una literatura "contaminada" de l'assaig, Coetzee ha fet el pas següent, i ha anomenat novel·la el material que en gran part ha estat presentat abans en forma d'assaig.

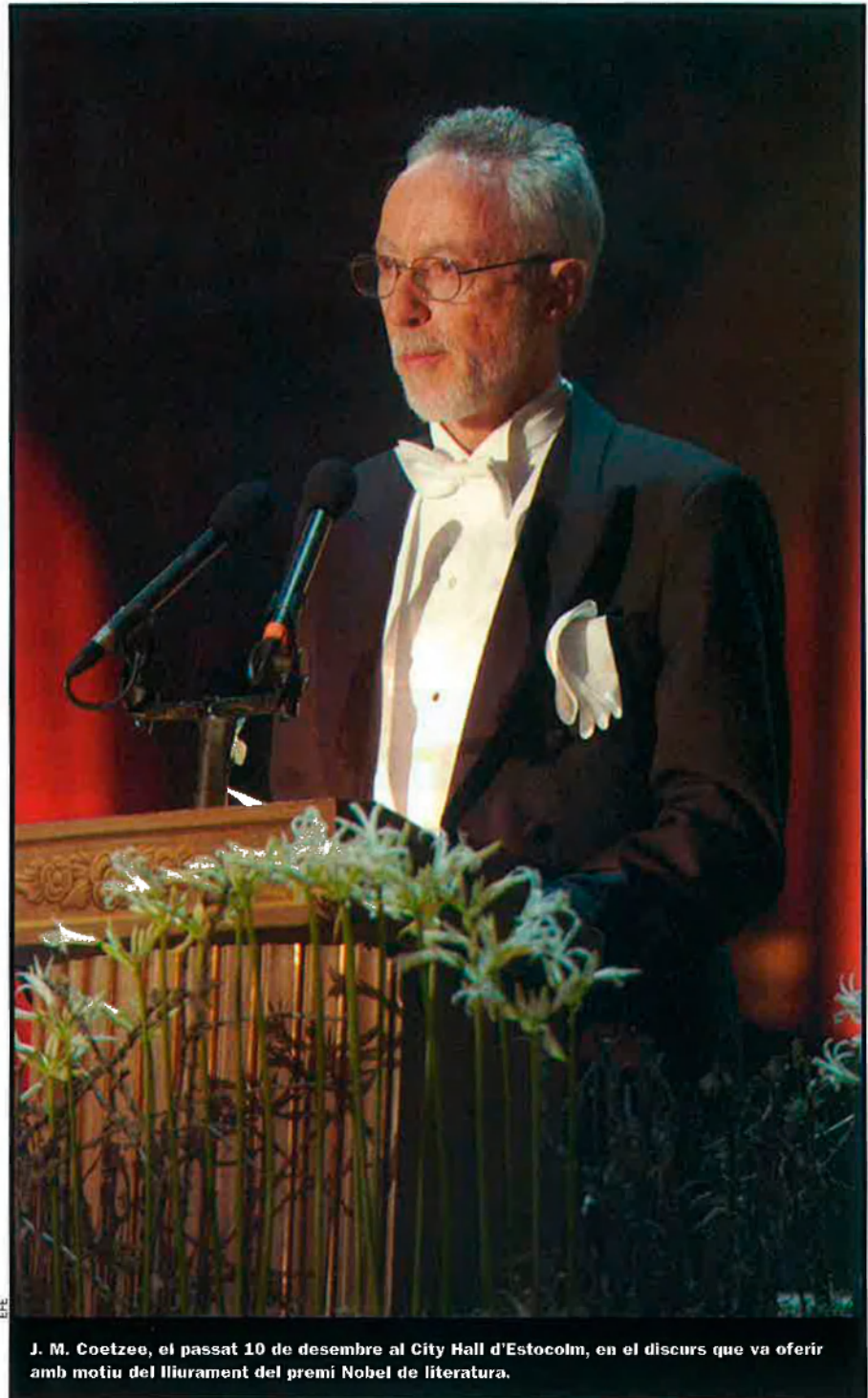
Tot va començar a Princeton l'any 1988, quan Coetzee va ser convidat a participar en un cicle de conferències, les "*Tanner Lectures*". Va ser en aquesta ocasió que, amagant-se darrere d'un personatge fictici, Coetzee va exposar les seues idees sobre la contigüitat entre els drets humans i els drets animals. D'altra banda, va ser a Princeton quan Peter Singer va encunyar la frase "*animal liberation*". Les "*Tanner Lectures*" de Coetzee van ser publicades com a assajos sota el títol *La vida dels animals*, i dues d'aquestes ("Els filòsofs i els animals" i "Els poetes i els animals") es tornen a presentar ara com a capítols de la seua nova novel·la. En aquesta, *Elizabeth Costello*, la mateixa protagonista és una escriptora de fama mundial, embarcada en una gira de conferències: vuit lliçons, per ser precisos, seguides d'un *post scriptum* de l'autor. És més o menys com llegir les *Lliçons americanes* de Calvino com si foren una novel·la. Però una novel·la autoirònica, revelen els crítics americans, que en realitat té l'objectiu de l'ofici del narrador.

Elizabeth Costello, metàfora de l'escriptor amb èxit, es compara amb una foca ensinistrada. Forçada, justament com un animal de circ, a mantenir en equilibri la pilota per entretenir el públic que somriu, crida i es peta de riu-

re. Però és veritat que Elizabeth és igual a qui l'ha creada? És l'*alter ego* de Coetzee? Es podria dir que sí. Les semblances entre els dos estan explicitades des de la primera pàgina: ella té 66 anys (Coetzee, 63), viu a Austràlia (on Coetzee resideix des de l'any 2002), ha escrit nou novel·les i la seva reputació es recolza sobre *The House on Eccles Street*, una mena de recensió novel·lada de l'*Ulises* de James Joyce. El llibre (imaginari) es veu amb els ulls de Marion Bloom, germana de Leopold, protagonista de Joyce. I, de fet, Coetzee, amb la novel·la *Foe*, es va arriscar en un joc paregut d'actualització que tenia per objecte el Robinson Crusoe de Defoe. A més, Elizabeth Costello es declara una escriptora "que no ofereix consol al lector", definició que encaixa a la perfecció amb l'obra sencera de Coetzee. Elizabeth accepta premis i invitacions a conferències per una urgència interior, per un sentit de responsabilitat cívica i moral envers els lectors, mai per auto-complaença. Aconsegueix fer front al seus compromisos només gràcies al suport del seu fill, John (un altre índici: el nom de Coetzee és John Maxwell).

La primera lliçó, capítol dedicat al realisme, es presenta en ocasió del premi (fictici) Stowe Award a Pennsilvània. Ací Coetzee, en el paper de la Costello, arriba prompte a una de les temàtiques dominants de la novel·la: la inadequació d'una literatura realista que reflectesca un món moralment ambigu. Elizabeth torna a començar a "*Una (també imaginària) relació per a una Acadèmia de Kafka*", un monòleg en què el lector no pot establir si un tal Pere el Roig (també imaginari) és realment un mico o un home que es presenta com un mico irònic i retòric. I acaba: "Existia un temps que el que tenia lloc en la literatura ens semblava real com la vida mateixa. Tot això ha acabat. L'espill del món sembla haver-se trencat per sempre."

La segona lliçó tracta el tema de la novel·la a Àfrica. Elizabeth es troba en un creuer on fa conferències amb Emmanuel Egudu, un escriptor nigerià amb qui va tenir un flirt en el passat.

J. M. Coetzee, el passat 10 de desembre al City Hall d'Estocolm, en el discurs que va oferir amb motiu del lliurament del premi Nobel de literatura.

Coetzee passa llargues èpoques de l'any a Bellpuig (Urgell)

Egudu contrasta la vitalitat de la novel·la africana, el gaudi del qual és un fet públic i alegre, amb la novel·la occidental. Novel·la que, des d'Henry James a Marcel Proust, implica un lector aïllat, silenciós i alienat del món. Elizabeth discrepa del tot. Però, en quin punt exacte del debat es col·loca Coetzee? El lector ho haurà d'esbrinar.

Elizabeth Costello, protagonista de l'obra de Coetzee que fa una metàfora de l'escriptor amb èxit, es compara amb una foca ensinistrada.

La tercera i la quarta lliçó tracten la relació entre l'home i els animals i divideixen la primera part del llibre, on l'èmfasi recau sobre temes literaris, de la segona part, dedicada a qüestions ètiques. I parlant dels animals és com Coetzee-Costello exposa les seues tesis més controvertides. Partint de consideracions segons les quals de la sociobiologia, l'antropologia i l'etologia s'arriba a la filosofia, Elizabeth sosté que la "mort industrial" dels animals de sacrifici és comparable a l'extermini dels jueus pels nazis. La indústria alimentícia com Treblinka, pollastres i vaques com jueus, gitanos i homosexuals a qui el Tercer Reich negava el dret de viure. El poeta (fictici) Abraham Stern es rebel·la i contraataca, però mentrestant Elizabeth Costello ha anunciat de forma eloqüent una posició que ni tan sols els vegetarians militants es reconeixien. El tema es reprèn en la cinquena lliçó, a Amsterdam, on Elizabeth ha de defensar-se de les acusacions d'antisemitisme, per la comparació entre animals de sacrifici i víctimes de la Shoah. El tema és el mal, el qual és afrontat per l'escriptora

de manera transversal. El seu argument la porta a descriure una novel·la de Paul West (present en la conferència) sobre la temptativa d'assassinar Hitler. La descripció gràfica de les tortures sàdiques a què els conjurats són sotmesos traspassa per a Elizabeth la barrera de la decència. Afirmar que no es pot descriure el mal absolut sense estar-ne contagiats, sense formar-ne part. Tant Paul West com la novel·la descrita existeixen en la realitat, i no s'ha de passar per alt que Coetzee ha tingut realment amb ell una trobada confrontada.

Les dues darreres lliçons són dedicades respectivament a l'erotisme i a la vellesa. Pel que fa a l'eros, Coetzee-

Coetzee, com el reconegut Peter Singer, és un gran amant dels animals

Costello s'aventura en consideracions aforístiques sobre les atraccions sexuals, en la mitologia, entre homes i déus. L'última lliçó, destinada a la vellesa i a la fi d'una carrera literària, es transforma en el moment cim d'una meditació sobre el sentit més profund de la vida. En el *post scriptum*, Coetzee satisfà el seu desig en una hipotètica resposta a una carta de Lady Chandos a Francis Bacon, citada per Hugo von Hofmannsthal l'any 1902, la qual conclou així: "L'època dels gegants, dels àngels, encara no ha arribat. La nostra és l'època de les puces."

Elizabeth Costello és un llibre potent i inquietant que marca l'allunyament de Coetzee de la forma novel·la. Ja en *Desgràcia* (Columna, 2000), amb el rerefons de la desintegració moral del *postapartheid* de Sud-àfrica, el protagonista, David, perdia la fe en tots els seus referents, a partir de la funció de la literatura. Des de llavors fins a *Elizabeth Costello*, Coetzee ha publicat assajos i alguns contes. La ficció i no ficció d'*Elizabeth Costello* podria ser la coronació d'una esplèndida carrera o l'inici d'un nou acostament a l'escriptura en què Coetzee transcendeix els gèneres per concentrar-se en l'exposició de les seves "realitats destil·lades". El tot, com recita la motivació del Nobel, "sense escrúpols en la seva crítica al racionalisme cruel i a la moralitat cosmètica de la civilització occidental".

63 anys de furor. John Maxwell Coetzee va nàixer a Sud-àfrica el 9 de febrer del 1940. Es va llicenciar en matemàtiques a Ciutat del Cap, va aconseguir el doctorat en Lingüística a Austin (Texas) i va donar classes a la Universitat de Buffalo.

Ha publicat, entre altres llibres, *Esperant els bàrbars*, *Vida i època de Michael K* (el primer premi Booker), *L'edat de ferro* (2000), *Desgràcia* (1999, segon premi Booker) i *La vida dels animals* (2001).